

N:o 23.

Ank. till Riksd. kansli den 27 februari 1896, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet.

Uti tvenne särskilda, inom Andra Kammaren väckta motioner, den ena, n:o 105, af herr *Swartling* och den andra, n:o 115, af herr *Petri*, har till förnyad ompröfning framlagts förslag i samma syfte som en vid sistlidet års riksdag afgifven motion, eller att för rätt till idkande af handel (herr *Swartling* jemväl »annan rörelse»), som är af den omfattning, att böcker deröfver enligt lag skola föras, skulle såsom kompetensvilkor stadgas erforderliga insigter uti bokföring.

Herr *Petri* har tillika föreslagit, att Riksdagen uti den skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvarom han liksom herr *Swartling* hemstält, skulle anhålla om förslag jemväl i det syfte, att, beträffande landthandel, skulle erfordras tillstånd af vederbörande kommunalmyndighet till sådan rörelses utöfvande.

Till stöd för sin motion har herr *Swartling* erinrat om det vid sistlidet års riksdag i ämnet väckta förslag samt framhållit de sympatier, som i Andra Kammaren uttalades för stadgande om skyldighet för sökande af rättighet till idkande af handel att styrka sig ega kunskap i bokföring. Visserligen segrade lagutskottets afstyrkande hemställan med 134 röster mot 72, hvilka afgåfvos för bifall till ett under diskussionen framställt förslag af samma innehåll som det vid innevarande riksdag afgifna. Men många af dem, som då röstade för afslag, hade sedermera förklarat, att de så gjort endast på grund af det sammanhang, hvori frågan då förekom — i samma motion, hvori förslaget om bokföring såsom kompetensvilkor för

handel framlades, föreslogos nemligen tillika vissa, särskildt för gårdfarihandel afsedda bestämmelser —, och att de ansågo en sådan förändring som den nu föreslagna vara lämplig och nyttig. Dessa omständigheter hade föranlett motionären att äfven vid denna riksdag upptaga frågan.

Herr Swartling anför vidare:

»Som bekant hafva handelsidkarne länge klagat öfver, att de svårigheter, som de inom sitt yrke hafva att kämpa emot, blifva år efter år allt större och större dels till följd af den skarpa konkurrens, som framkallats deraf, att antalet af dem, som egnat sig åt handelsyrket, oerhördt snabbt ökats, och dels till följd deraf, och detta är det värsta, att den sålunda uppkomna konkurrensen blifvit i hög grad osund, enär en stor mängd af dem, som gifva sig in på köpmannabanan, göra detta utan att genom föregående praktik hafva förvärfvat sig nödig insigt i och kännedom om yrkets rättiga bedrifvande, hvarför de också, ofta nog omedvetet, tillfoga sig sjelfva och andra skada genom oförståndig och planlös skötsel af sin affär. Att råda fullkomlig bot för detta onda ligger helt visst utom det möjligas område, men något bör dock kunna göras till minskande af det öfverklagade, och hvad som i sådant afseende kan göras bör icke underlåtas.

Bland medel, som i sådant syfte blifvit ifrågasatta, är äfven det om stadgande af skyldighet för den, som vill erhålla rätt till idkande af handel, att styrka sig ega erforderlig kunskap i bokföring. Vål torde detta medel icke kunna antagas varda ett i förbemälda afseende synnerligen kraftigt verkande, men då det å andra sidan svårligen kan vålla någon skada, så borde det utan stor betänklighet kunna anlitas. Och då det derjemte af Sveriges allmänna handelsförening vid flera tillfällen lifligt förordats, samt den omständigheten, att enligt gällande lag det åligger köpman att föra ordentliga handelsböcker och underlåtenhet härutinnan är belagd med ganska strängt straff, jemväl synes tala för lämpligheten af att sökande af handelsrättighet, innan han erhåller denna, göres uppmärksam på detta lagbud, derigenom att bevis om hans förmåga att kunna fullgöra det affordras honom, så torde tillräckliga skäl finnas för det ifrågasatta stadgandet.»

På grund af hvad han sålunda anført, hemställer herr Swartling, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, om möjligt redan till nästa riksdag, täcktes framlägga förslag till sådan ändring af kongl. förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet, att, för erhållande af rätt till idkande af handel eller annan rörelse, af den beskaffenhet, att böcker deröfver enligt lag skola föras, såsom kompetensvilkor stadgas, att den sökande skall styrka sig ega erforderlig kunskap för verkställande af den i lag föreskrifna bokföring.

Herr *Petri* har uti sin framställning erinrat hufvudsakligen om det-samma som herr *Swartling* anförde.

Förordningen af 1864 angående utvidgad näringsfrihet har, påstår herr *Petri*, för handel och näringar blifvit mycket ödesdiger på grund deraf, att den beredt alltför stor lätthet för hvem som helst att kasta sig på näringarne.

För att i någon mån hämma dessa olägenheter, borde enligt hans förmenande vissa kompetensvilkor för utöfvande af handel föreskrivas, och deribland i första rummet kunskap i bokföring. Lagen stadgade visserligen nu, att handelsböcker skulle föras, och utsatte straff, der sådant underlåtes, men det vore bekant, hur detta tillämpades eller rättare sagdt icke tillämpades. Ett flertal köpmän, synnerligast detalj- och landthandlande, hade ej den ringaste aning om bokföring och kunde således ej kontrollera sin egen ställning. De beginge därför ofta omedvetet grof vårdslöshet mot sina fordringsegare, och om de någon gång, man kunde nästan säga undantagsvis, härför åtalades, så svarades merendels, att de handlat af okunnighet och således ej borde straffas. Lagstadgandet vore nu att kna vid en dold fälla, och sådant kunde ej vara lämpligt.

Ett annat vilkor, som enligt herr *Petris* åsigt skulle medföra stor nytta, icke allenast för handelsverksamheten, utan äfven för den stora allmänheten, vore, att den, som å landet ville börja handel, skulle förete bevis om tillstånd dertill af vederbörande kommunalmyndighet.

Känt torde vara, huru landthandeln på senare tider tilltagit, till föga fromma för befolkningen, som derigenom föranleddes till betydligt större varukonsumtion, än eljest vore behöfligt, och derjemte ofta inleddes i borgens- eller andra förbindelser, tunga nog att honorera.

Till stöd för sitt förslag har herr *Petri* tillika åberopat ett yttrande, som förekomme i det af statistiska centralbyrån utarbetade sammandraget af Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för 1886—1890, sid. 77, der det säges:

»Enligt nyss meddelade öfversigt funnos på landsbygden 14,922 handlande, hvilket motsvarar 1 på 261 personer af medelfolkmängden eller något större proportion än år 1885, då förhållandet var som 1 till 286. Den affärsverksamhet, som häraf representeras, nemligen landthandeln, är i nu föreliggande femårsberättelser föremål för i det hela enahanda omdömen som i tidigare redogörelser. Om sålunda å ena sidan icke kan förnekas, att landthandeln i allmänhet bereder befolkningen stor lättnad och beqvämlighet att förse sig med sina behof, och att den på denna grund i glest befolkade trakter är oundgänglig, så saknas likväl å andra sidan icke anmärkningar mot det sätt, hvarpå denna handtering bedrives

och de olägenheter, som nästan öfver allt åtfölja densamma. Oftast öppnas sådan rörelse af personer utan ringaste underbyggnad eller insigt i köpmannayrket, hvilka på detta fält söka sin utkomst hellre än genom kroppsarbete. Då de flesta derjemte sakna eget kapital, måste de stödja sig på krediten, och denna lemnas dem åtminstone till en början i en utsträckning, som mången gång är egnad att väcka förvåning och som tillskyndat förlagsgifvarne, hufvudsakligen grosshandlarne i städerna, betydliga förluster, der dessa icke blifvit betäckta genom de borgensförbindelser slägt och vänner bland allmogen iklädt sig för handelsmannen. I många fall är dennes bana lika kort som bedröflig, och det är, frånsedt andra faktorer, uppenbart, att allmogens köpkraft och köplust icke räcka till att underhålla alla dylika försöksmakare. Lika skadligt verkar kreditsystemet på kundkretsen, hvilken derigenom lockas att förse sig med en mängd öfverflödsartiklar och kram och indirekt alltid får betala sin kredit genom konsumtionen af underlägsna varor. Landthandelns ofördelaktiga inverkan på allmogens ekonomiska och sedliga ställning har länge varit föremål för uppmärksamhet och faller ännu mera i ögonen, sedan handelsbodas öppnats i snart sagdt hvarenda by och ofta alldeles inpå städerna. Om det emellertid blir den enskildes sak att tillvarataga sina verkliga intressen, och om lagstiftningen näppeligen har någon skyldighet att uppträda såsom hans förmyndare genom att hindra öfverflödiga inköp och skuldsättning, så ger likväl det närvarande förhållandet osökt anledning till önskan, att vilkoren för erhållande af handelsrättigheter måtte skärpas. Redan nu åligger det enligt lag köpmannen att föra handelsböcker, och detta visserligen i det allmännas intresse för att vid behof kunna kontrollera transaktioner, af hvilkas redliga handhavande andras rätt och väl äro beroende, men denna skyldighet förlorar mycket af sin betydelse, så länge det icke fordras af den, som vill öppna handelsbod, att med bevis styrka sig innehafva de kunskaper, som äro oundgängliga för uppfyllandet af lagens bud. Genom ett sådant stadgande skulle intet intrång göras på näringsfriheten, men mycken osund verksamhet förebyggas till båtnad för den enskilde liksom för det allmänna.»

På grund af hvad sålunda anförts, och då det ej torde vara lämpligt att nu framställa direkt formulerade lagförslag, hemstälde motionären,

att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t behagade låta utarbета och, om möjligt, till nästkommande riksdag framlägga förslag till sådana ändringar i kongl. förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet, att för erhållande af rätt till idkande af handel, som är af den omfattning, att böcker deröfver enligt lag skola finnas, såsom kompetensvilkor stadgas, att den sökande skall styrka sig ega: *dels* erfor-

derliga insigter för verkställighet af den i lag föreskrifna bokföring, dels, beträffande landthandel, tillstånd af vederbörande kommunalmyndighet till sådan rörelses utöfvande.

I fråga om det för båda motionerna gemensamma förslaget om insigter i bokföring såsom kompetensvilkor för drifvande af handel anser utskottet sig böra åberopa hvad 1895 års lagutskott härutinnan yttrade i sitt utlåtande n:o 13, hvilket godkändes af båda kamrarne:

»Emot hvad motionären till stöd för sitt förstnämnda förslag anför, vill utskottet erinra derom, att en hvar, som har för afsigt att idka en rörelse, med hvars utöfvande följer skyldighet att föra handelsböcker, är pliktig hafva kännedom om det stränga äfventyr, som i strafflagen, derest konkurs mellankommer, stadgas för underlåtenhet att ordentligen fullgöra sådan bokföring, och att sålunda den person, hvilken utan att ega tillräckliga insigter härutinnan börjar drifva affärsrörelse, rättvisligen bör bära följderna af sitt handlings sätt. I många fall, då handlande ådömts ansvar för oordentlig bokföring, torde för öfrigt orsaken härtill hafva varit att söka icke i bristande kunskap utan i vårdslöshet i andra hänseenden. Att dessa fall icke kunna förekommas genom lagstiftningsåtgärder i den rigtning, motionären ifrågasatt, synes vara uppenbart.

Om än utskottet är ense med motionären derutinnan, att det i allmänhet måste anses önskvärdt, att handlande ega nödiga kunskaper i bokföring, föreställer sig dock utskottet, att det skulle blifva förenadt med stora svårigheter att i lag meddela fullt effektiva bestämmelser i detta afseende.

Då härtill kommer, att en föreskrift i det af motionären afsedda syfte skulle hindra åtskilliga personer, hvilka väl icke sjelfva ega förmåga att verkställa bokföring, men önska att genom andra besörja densamma, från utöfvandet af en rörelse, för hvilken de i öfrigt kunna vara väl kvalificerade, anser utskottet sig icke böra tillstyrka bifall till hvad motionären i förra delen af motionen föreslagit.»

Hvad åter angår det i herr Petris motion framställda förslag om tillstånd af vederbörande kommunalmyndighet såsom vilkor för idkande af landthandel, anser utskottet, att en dylik bestämmelse väl skulle kunna vara mycket förmånlig för den eller de redan etablerade handlandena inom en kommun, hvilka sålunda skulle få en utväg att trygga sig mot besvärliga konkurrenter, men svårligen kunna lända till gagn för den köpande allmänheten eller det allmänna. Och äfven om obestridligen

olägenheter mångenstädes uppstå i följd af den utsträckning, hvori landt-handeln bedrifves, kan dock utskottet ej finna, att för dess hämmande eller begränsande lagstiftningsåtgärder böra beslutas i enahanda riktning som de i fråga om försäljning af spritdrycker och maldrycker vidtagna. Skall vidare, såsom motionären synes anse, möjligheten att å landet drifva handel försvåras äfven af den grund, att landtbefolkningen bör skyddas mot frestelserna att konsumera mera än behöfligt och att inledas i borgens- och andra förbindelser, så torde kunna ifrågasättas, om verkligen landtbefolkningen är så mycket mera lättledd än stadsbon, att fog finnes för att göra åtskilnad mellan landt- och stadshandel, men något förslag att göra rätt till handels idkande i stad beroende af allmän rådstugas eller stadsfullmäktiges samtycke har motionären icke afgifvit.

Med stöd af det anförda hemställer utskottet följaktligen:

1:o) att herr Swartlings motion icke må af Riksdagen bifallas,

2:o) att herr Petris motion icke heller må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 februari 1896.

På lagutskottets vägnar:

E. VON KRUSENSTJERNA.